

UOT 33,338

AZƏRBAYCANDA YANACAQ-ENERJİ RESURLARINDAN SƏMƏRƏLİ İSTİFADƏNİN DÖVLƏT TƏNZİMLƏNMƏSİNİN MEXANİZMLƏRİ

N.V.Namazova

Azərbaycan Texniki Universiteti

E-mail: natavan.namazova@aztu.edu.az

ORCID: 0000-0001-5091-9101

Açar sözlər: yanacaq-enerji resursları, səmərəliliyin yüksəldilməsi, resursların istehsalı və istifadəsi, dövlət tənzimlənməsi

Xülasə. İqtisadi resurslardan istifadənin tənzimlənməsi problemləri, yanacaq-enerji resursları üçün daha çox aktualdır və bu sahənin resurslarından maksimum səmərəli istifadə edilməsi məsələləri dövlətin ali iqtisadi siyasətinin əsas istiqamətləri kimi xarakterizə olunur. Məqalədə məhz yanacaq-enerji resurslarından səmərəli istifadənin dövlət tənzimlənməsinin mexanizmləri ilə bərabər, iqtisadi həvəsləndirmə metodlarından və alətlərindən istifadə edilməsi tədbirləri də araşdırılmışdır. Məqalədə yanacaq-enerji resurslarından istifadə sahəsində dövlət tənzimlənməsi mexanizmlərinin və istiqamətlərinin təxmini sxemi qurulmuş, yanacaq-enerji resurslarından istifadənin səmərəliliyinin yüksəldilməsi zərurəti açıqlanmışdır. Bu sahədə resurs potensialından məhsuldar istifadənin modelləşdirilməsi və bu resurslardan qənaətlə istifadənin təmin edilməsi üçün bu istiqamətlərdə səmərəliliyin yüksəldilməsi yollarının müəyyənəndirilməsi və reallaşdırılması ilə bağlı təkliflər verilmişdir.

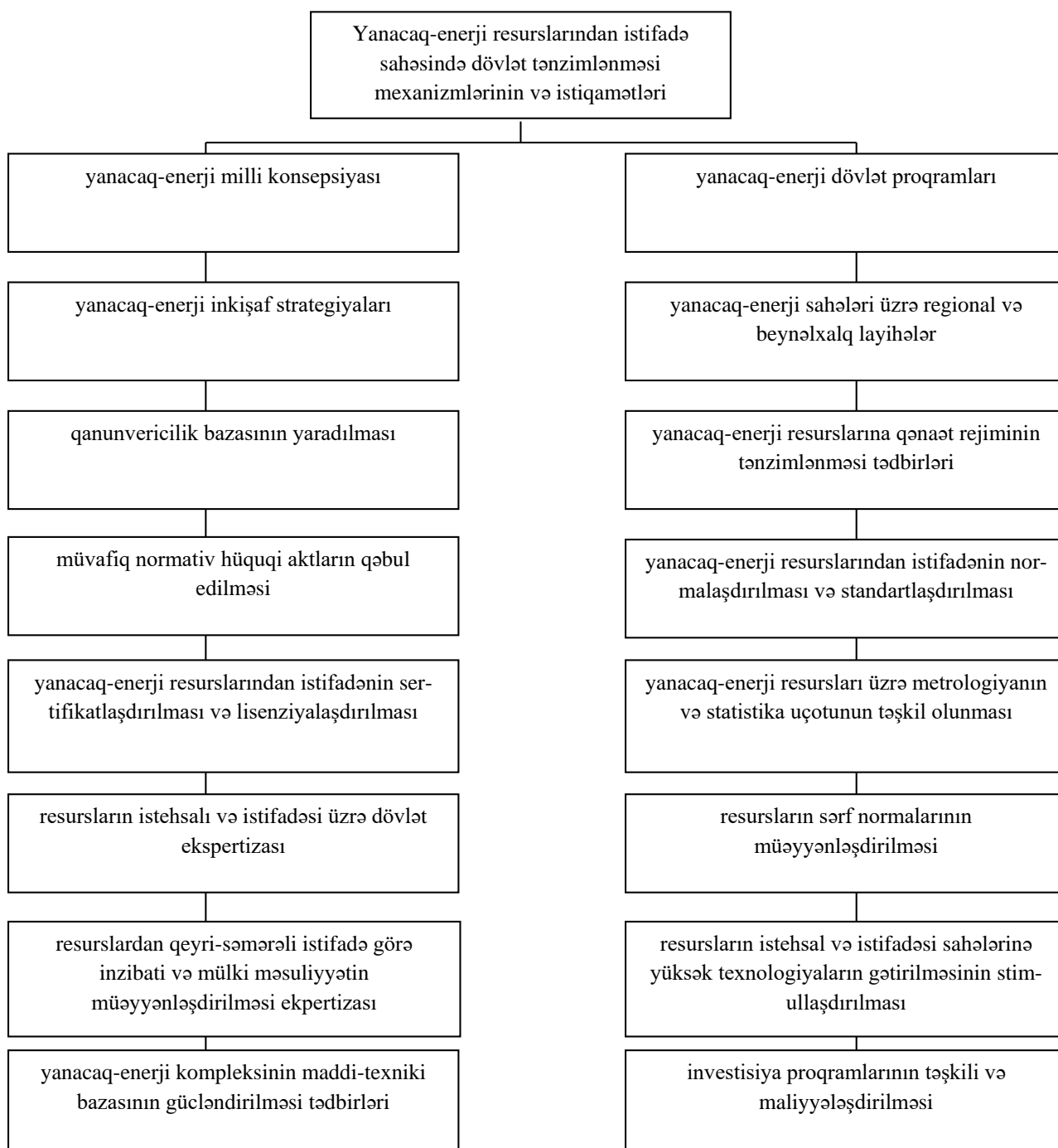
Giriş. Enerji resurslarından istifadə sahəsində dövlət siyasətinin hüquqi, iqtisadi və sosial əsaslarının, bununla bağlı olaraq onların reallaşdırılması mexanizmlərinin əsas istiqamətlərinin müəyyənəndirilməsi, enerji resurslarından istifadə proseslərində dövlət ilə hüquqi və fiziki şəxslər arasında münasibətlərin tənzimlənməsi vacib məsələlər kimi fərqlənilir.

“Enerji resurslarından istifadə haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu”na əsasən enerji resursları kimi texnikanın mövcud səviyyəsinə və ya inkişafına müvafiq istifadə olunan neft, neft məhsulları, qaz, elektrik, istilik, su və atom enerjiləri, bərpa olunan və digər enerji daşıyıcıları nəzərdə tutulur. Enerji resurslarından səmərəli istifadə dedikdə isə, texnika və texnologiyanın inkişafının müasir mərhələsində ətraf mühitlə texnogen təsirin azalması şərtilə enerji resurslarından iqtisadi cəhətdən daha çox fayda ilə istifadə edilməsi başa düşülür [7]. Bu qanunla yanacaq-enerji resurslarından səmərəli istifadə edilməsində dövlət siyasətinin əsas prinsipləri müəyyənəndirilmişdir. Qanunun mühüm müddəaları və real mövcud vəziyyət nəzərə alınmaqla yanacaq-enerji resurslarından qənaətlə istifadənin tənzimlənməsi üzrə dövlət siyasətinin əsas prinsiplərinə və bunlarla bağlı tənzimləmə mexanizmlərinə aşağıdakıları aid etmək olar:

- yanacaq-enerji resurslarından istifadənin tənzimlənməsinin hüquqi əsaslarının müasir dövrün tələblərinə adekvat olmasının təmin edilməsi;
- iqtisadi və inzibati tədbirlər vasitəsilə hüquqi və fiziki şəxslərin enerjiyə qənaət sahəsində fəaliyyətinin dövlət tənzimlənməsi;
- enerji resursları mənbələrinin öyrənilməsi, işlənilməsi, hasilatı, emalı, nəqli və istifadəsilə bağlı fəaliyyət proseslərinin təşkilində enerjidaşıyıcılara qənaət rejiminin təmin edilməsi və bununla bağlı tədbirlərin stimullaşdırılması;
- müasir reallıqlar nəzərə alınmaqla, yanacaq-enerji resurslarından optimal sərf normalarının müəyyənəndirilməsi tətbiq olunması;
- müəssisə və təşkilatların, digər enerji istifadəçilərinin resurslardan səmərəli istifadə edilməsi vəziyyətinə nəzarət sisteminin təşkil edilməsi və həyata keçirilməsi;
- yanacaq-enerji resurslarından qeyri-səmərəli istifadə hallarının qarşısının iqtisadi və hüquqi tənzimlənmə mexanizmləri vasitəsilə alınmasının təmin edilməsi;
- yanacaq-enerji resurslarına qənaətin əhəmiyyəti üzrə iqtisadi, ekoloji və sosial amillərin üstünlüklərinin cəmiyyətdə geniş təbliğinin aparılması;

- yanacaq-enerji resurslarından səmərəli istifadənin təmin edilməsi məqsədilə bu sahəyə müasir texnologiyaların və yeni avadanlıqların gətirilməsi, sahənin fəaliyyətinin əsas prinsiplərinin, idarəetmə mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsi və s.

Bu qeyd olunan prioritet vəzifələrin və tədbirlərin reallaşdırılması üçün kompleks və uzunmüddətli strategiyaya əsaslanmış tədbirlərin işlənilib hazırlanması və həyata keçirilməsi zərurəti ortaya çıxır. Belə ki, yanacaq-enerji resurslarından səmərəli istifadənin təmin edilməsi üçün ilk növbədə dövlət səviyyəsində tənzimlənmə mexanizmlərinin işlənilib hazırlanması və reallaşdırılması vacib şərtlərdəndir. Bu sahədə praktiki proseslərdə daha çox diqqət çəkən tənzimlənmə mexanizmlərinin və istiqamətlərinin bir qrupunun sxemi aşağıdakı şəkildə verilmişdir.

Yanacaq-enerji resurslarından istifadə sahəsində dövlət tənzimlənməsi mexanizmlərinin və istiqamətlərinin təxmini sxemi (müəllif tərəfindən hazırlanmışdır).

Şəklə baxsaq görərik ki, yanacaq-enerji resurslarından istifadə edilməsində mühüm dövlət tənzimlənməsi mexanizmləri və istiqamətləri kimi bu sahədə dövlət siyasətinin əsasları üzrə milli konsepsiyasının işlənilməsi, resurslardan istifadənin tənzimlənməsini hüquqi əsaslarının müəyyənləşdirilməsi və müvafiq normativ hüquqi aktların qəbul edilməsi əsas istiqamətlərdəndir. Eyni zamanda enerjidaşıyıcılara qənaət edilməsinin stimullaşdırılmasını və bu sahədə kompleks idarəetmənin təşkili, yanacaq-enerji resursları sahələrinə investisiyaların cəlbini genişləndirilməsi prioritet məsələlərdən hesab edilir. Bu istiqamətdə müxtəlif fəaliyyət subyektlərinin, nazirlik və komitələrin, şirkətlər və kompaniyaların, müəssisələr və təşkilatların qarşılıqlı fəaliyyətinin koordinasiyası, enerji resurslarından istifadə üzrə sərf normalarının optimallaşdırılması, bununla bağlı qənaət rejiminə imkan verən yeni texnologiyaların tətbiqinin intensivləşdirilməsi, bütövlükdə yanacaq-enerji resurslarından istifadə məsələlərinə dair tənzimlənmə mexanizmlərinin və elementlərinin müasir reallıqlar nəzərə alınmaqla baxılması və tətbiqi daha çox diqqət çəkir [9].

Yanacaq-enerji resurslarından səmərəli istifadənin dövlət tənzimlənməsinin mexanizmləri ilə bərabər, iqtisadi həvəsləndirmə metodlarından və alətlərindən istifadə edilməsi də faydalı tədbirlər kimi xarakterizə olunur. Bu halda təsərrüfat subyektlərilə bərabər, digər fəaliyyət subyektləri, həmçinin əhali tərəfindən yanacaq-enerji resurslarından səmərəli və qənaətli istifadə olunmasına motivasiya və maraq əhəmiyyətli şəkildə artır. Yanacaq-enerji resurslarının tənzimlənməsinin bir qrup hüquqi əsasları, xüsusilə enerji resurslarının daha çox istifadə edildiyi energetika və elektroenergetika sahələri, onlarla bağlı qanunvericilik aktlarında öz əksini tapmışdır. Məsələn, “Energetika haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu”nda qeyd edilir ki, energetika sahəsində fəaliyyət dedikdə, energetika materiallarının və məhsullarının, yəni enerji resurslarının kəşfiyyatı, işlənməsi, hasilatı, emalı, saxlanması, nəqli, paylanması və istifadəsi üzrə fəaliyyət növləri nəzərdə tutulur [6]. Bu Qanun energetikanın neft, qaz və elektroenergetika sahələrinin dövlət tənzimlənməsinin ən ümumi hüquqi əsaslarını özündə birləşdirir. Qanunla energetika materiallarının və məhsullarının səmərəli hasilatı, istehsalı, nəqli, paylanması, saxlanması, istifadəsi və təhlükəsizliyinin təminatı tənzimlənir, bundan əlavə, enerji resurslarının konservasiyası, tullantıların səviyyəsinin aşağı salınması, enerjinin səmərəli istifadəsi və bərpa olunan enerji mənbələrindən istifadə edilməsi, səmərəli və ekoloji cəhətdən təhlükəsiz texnologiyaların tətbiqi üçün əlverişli şəraitin formalaşdırılması, enerji resurslarının bütün tələbatçıları enerji ilə səmərəli və etibarlı təchiz edəcək infrastrukturun və yeni iş yerlərinin yaradılması, energetikanın təşkili və inkişafı üzrə uzunmüddətli dövlət proqramlarının tətbiq edilməsi, energetika materiallarının və məhsullarının çeşidi, növləri üzrə mühüm müddəalar, tənzimlənmə mexanizmləri bu Qanunda yer almışdır. “Elektroenergetika haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu”nda göstərilir ki, elektroenergetika elektrik və istilik enerjisinin istehsalı, nəqli və paylanması ilə məşğul olan təsərrüfat sahəsidir. Bu Qanun elektrik və istilik enerjisinin istehsalının, nəqlinin, paylanmasının, alqı-satqısının və istehlakının hüquqi əsaslarını müəyyən edir. Qanunun əsas məqsədi ətraf mühitə qayğı göstərərək, sosial-iqtisadi cəhətdən enerjinin istehsalının və istehlakının marağına uyğun olaraq enerji bazarına çıxarılmasını təmin etməklə enerji resurslarından səmərəli istifadə etməkdir [5].

Yanacaq-enerji resursları, bu gün enerji-sosial və iqtisadi tərəqqinin mühərrikidir. Bu resurslar milyardlarla insanların maddi rifahına və rahat yaşayış səviyyəsinə birbaşa təsir edir [12; s. 31]. Bundan əlavə, yanacaq-enerji resurslarının istifadə edilməsi mexanizmləri mürəkkəb və kompleks xarakterli olduğu nəzərə alınmaqla, bu istiqamətdə çoxlu sayda inzibati-hüquqi tənzimləmələrin həyata keçirilməsi lazım gəlir. Məsələn, enerjidaşıyıcılardan istifadənin tarif mexanizmlərinin müəyyənləşdirilməsi hüquqi adekvatlıqla yanaşı, sosial-iqtisadi amilləri də nəzərə almalı, iqtisadiyyatın və cəmiyyətin çağırışlarına adekvat olmalıdır. Bu proseslərdə bazar elementləri ilə bərabər, sosial elementlər kompleks baxılmalı və bunlara müvafiq olaraq, yanacaq-enerji resurslarından istifadənin tənzimlənməsinin hüquqi əsasları təkmilləşdirilməlidir. Həmin mexanizmlər yanacaq-enerji kompleksinin inkişaf etdirilməsi və optimal idarə edilməsi meyarları ilə uzlaşdırılmalı, bu hüquqi mexanizmlərin tətbiqində praktiki reallıqlar nəzərə alınmalı, yanacaq-enerji kompleksinin resurs potensialından davamlı, həm də qənaət rejimində istifadəni şərtləndirməlidirlər [15; s. 121].

Yanacaq-enerji resurslarından istifadənin tənzimlənməsi, əvvəldə qeyd etdiyimiz kimi mürəkkəb proseslərlə bağlı olmaqla bərabər, eyni zamanda cəmiyyət üçün həssas hesab edilən məsələlərdəndir. Bu baxımdan, yanacaq-enerji resurslarından istifadənin hüquqi əsaslarının formalaşdırılması və təkmilləşdirilməsi tədbirləri uzunmüddətli perspektivlər və tendensiyalar nəzərə alınmaqla dərin-dən öyrənilməli, elmi-iqtisadi əsaslandırılmalı və bu mexanizmlərin tətbiqi ilə bağlı bütün məsələlər əvvəlcədən ciddi baxılmalıdır və s.

Respublikanın yanacaq-enerji sərvətlərindən istifadənin səmərəliliyinin artırılması üçün, neft-qaz emalı və neft-qaz kimya kompleksinin yenidən təşkil edilməsinin zəruriliyi, məhsul diversifikasiyası zəminində ixrac potensialının artırılmasının və xammal ixracatından hazır məhsul ixracına keçilməsinin əhəmiyyəti nəzərə alınmalı, beynəlxalq ixracatda iştirak edən sənaye məhsullarının (neft, neft-kimya və s.) rəqabətqabiliyyətliliyinin yüksəldilməsi və karbohidrogen rentasının regionlarda bələdiyyələrə verilməsi təmin olunmalıdır [4]. Müxtəlif emal sahələrinin inkişaf etdirilməsi, həm də ölkənin müasir texnologiyalar əsaslı emal müəssisələri şəbəkəsinin formalaşdırılmasında və bu sahələrdəki resurslardan səmərəli istifadənin təşkilində “dövlət-özəl sektor” əməkdaşlığının güclənməsinə imkan verərdi. Xəzər və Qara dəniz ölkələri Biznes Assosiasiyalarının Birliyinin mütəxəssisləri tərəfindən hazırlanmış Azərbaycanın özəl sektor təşkilatları üçün “Yaşıl Biznesin” dəstəklənməsi Strategiyasında qeyd edilir ki, Azərbaycanda vahid texnoloji prosesdə fəaliyyət göstərən neft-qaz emalı və neft-kimya sənayesinin səmərəliliyinin artırılması, bu sahədə beynəlxalq təcrübəyə uyğun müasir kompleksi təşkil etmək üçün zəruri investisiyaların cəlb edilməsi ilə bağlı yeni proqramlar hazırlanmağa başlanılıb. Azərbaycan neft-kimya və kimya sənayesinin köhnə texnologiyalara söykəndiyini nəzərə alsaq, bu sahənin inkişafı yenidənqurma tədbirləri və inkişafa əsaslanmalıdır. İnkişaf etmiş Avropa ölkələrinin təcrübəsi göstərir ki, ətraf mühitə təhlükəsiz olan texnologiya tətbiq etməklə kimya sənayesini inkişaf etdirmək və bununla da bir sıra təbii sərvətlərin qənaəti mümkündür. Azərbaycanda elektrik enerjisinin istehsalında qənaətedici texnologiyaların tətbiqinə ehtiyac var. Ölkədə bərpa olunan enerji resurslarının böyük olmasına baxmayaraq, yalnız hidroenergetika geniş yayılıb [3]. Bu qeyd olunan istiqamətlər üzrə ölkəmizdə yanacaq-enerji resurslarından istifadənin səmərəliliyinin yüksəldilməsi məqsədilə kompleks tədbirlərin hazırlanıb həyata keçirilməsi reallıqları diqqət çəkir. S.Amanova bildirir ki, Azərbaycanın müasir iqtisadiyyatının əsas problemləri sırasında emal sənayesinin məhsuldarlığının aşağı olması və emal sənayesinə xarici investorların iqtisadi marağının az olması, iqtisadiyyatın xammal yönümlüyü daha çox fərqlənirlər [1].

Emal sənayesinin genişləndirilməsi tədbirləri, ilk növbədə ölkədə potensial yanacaq-enerji resurslarının səmərəli emal sahələrinə yönəldilməsi məqsədilə, bu sahədəki resursların real həcmi və digər məsələlər dərin-dən öyrənilməli və tənzimlənməlidir. Bunlarla bərabər, ölkədə yanacaq-enerji resurslarından istifadənin səmərəliliyinin yüksəldilməsi üçün mövcud enerji resursları üzrə uzunmüddətli istehsal və istehlak balanslarının hazırlanması, bu resurslardan istifadənin istehsal və onun perspektivi ilə bağlı proqnozlar nəzərə alınmaqla modelləşdirilməsi, yanacaq-enerji sektorunda iri dövlət müəssisələri ilə bərabər sahibkarlıq subyektlərinin fəaliyyətinin genişləndirilməsi və bunlarla bağlı proseslərin tənzimlənməsi vacibdir. Tədqiqatçı E.Quliyev digər neft ölkələrinin təcrübəsi nəzərə alınmaqla, iş əsnasında lisenziyaların verilməsinin (sərmayədarların yeraltı sərvətlərdən istifadə hüququnu həyata keçirməsinə icazə verilməsi) hərraclar vasitəsilə həyata keçirilməsini və verilən konkret sahələrdə təbii sərvətlərdən istifadə üçün renta müəyyənləşdirilməsi nəzərə alınmaqla lisenziyaların qiymətinin təyin edilməsini məqsəduyğun saymışdır [10]. Bu mexanizmin tətbiqi ilə yanacaq-enerji resurslarının hasilatında sahibkarlığın inkişafının intensivləşdirilməsi perspektivləri əhəmiyyətli dərəcədə arta bilər. Bu istiqamətin genişləndirilməsi bazar iqtisadiyyatı şəraitində kiçik müəssisələrin geniş şəbəkəsinin yaradılmasına, neft və neft məhsulları bazarında səmərəliliyin artırılmasına əlavə stimullar verər.

Tədqiqatçı S. Məmmədova bildirir ki, ölkədə neft biznesinin genişləndirilməsi kiçik müəssisələrinin təşkilinə, xüsusilə köhnə neft-qaz hasilatı ərazilərində iqtisadi-maliyyə tənzimləmələri tətbiq etməklə bu sahələrdə səmərəliliyin yüksəldilməsinə və iqtisadi effektivliyin artmasına imkan verər

[13; s.19]. Məsələnin bu cür qoyuluşu eyni zamanda köhnə neft rayonlarında əhalinin iqtisadi fəallığının artmasına, bu rayonlarda resurs elementlərinə qənaətcil münasibətin formalaşdırılmasına, bu ərazilərdə yaşayan insanların işlə təminatına əlavə imkanlar yarada bilərdi. Yanacaq-enerji resurslarından daha effektivli və məhsuldar istifadənin mühüm istiqamətlərindən və yollarından biri də ölkənin aparıcı hasilat sahəsi olan – neft sənayesinin innovasiyalı inkişafının təşkilati-iqtisadi mexanizmlərinin optimal müəyyənləşdirilməsidir.

Tədqiqatçı Ü.Hüseynova qeyd edir ki, əksər neft yataqları sonuncu istismar mərhələsindədirlər. İstismar dövründə əsas fondlar fiziki və mənəvi olaraq köhnəlmiş və bütün bunlar neft sənayesində innovasiya xarakterli yeni texnika və texnologiyaların tətbiqini tələb edir [11; s.20]. Bu problemlərin həlli neft sənayesinin inkişafına güclü təkan verməklə bərabər, həm də yanacaq-enerji resurslarından istifadənin səmərəli təşkilinə yeni imkanlar verə bilərdi. E.Hacızadə bildirir ki, ölkənin enerji gücünün dəyərləndirilməsi və qlobal proseslər reallığından çıxış edərək enerji qənaətçiliyinin təşkilati, texnoloji tədbirlərinin və iqtisadiyyatın bütün sahələrində enerji resurslarından rəşional istifadənin reallaşdırılması, yanacaq-enerji kompleksinin funksionallığının artırılması istiqamətində struktur yenidənqurmasının aparılması prioritetləri nəzərdə tutulmalıdır [8].

Tədqiqatçı L.Muhsinova qeyd edir ki, ölkənin yanacaq-enerji kompleksinin inkişafı, ilk növbədə onun strukturunun inkişaf etdirilməsi ilə təmin olunmalıdır. Kiçik sahibkarlığın inkişafına ehtiyacın olmasına baxmayaraq, əsas etibarlı ilə bu sahədə iri, resurslardan məhsuldar istifadə etməyə potensialı olan kompaniyalar yaradılmalıdır. Kompleksin inkişafı üçün müasir və elmtutumlu texnologiyalar tətbiq edilməlidir [14, 141]. Qeyd edək ki, yanacaq-enerji resurslarından istifadənin səmərəliliyinin yüksəldilməsində dövlət siyasətinin hüquqi, iqtisadi və sosial əsaslarını, habelə, onun həyata keçirmə mexanizmlərinin müəyyənləşdirilməsi tədbirləri və mexanizmləri əhəmiyyətli rol oynayırlar. Ölkəmizdə bu sahədə əsas iqtisadi tədbirlər və inkişaf istiqamətləri kimi yanacaq-enerji resurslarından istifadənin normativlərinin optimallaşdırılması, iqtisadiyyatın bütün sahələrində resurslardan istifadənin qənaət rejiminə uyğunlaşdırılmasının təmin edilməsi, bununla əlaqəli olaraq mütərəqqi texnologiya və avadanlıqların istehsal sahələrinə tətbiqinin genişləndirilməsi, enerji resurslarından təkrar istifadənin təşkili və tullantıların təkrar emal proseslərinə cəlb edilməsi və s. daha çox diqqət çəkirlər. Qeyd edək ki, “Azərbaycan 2020: gələcəyə baxış” İnkişaf Konsepsiyasının əhatə etdiyi dövr ərzində neft-qaz hasilatı, nəqli və emalı sistemlərinin inşası, yenidən qurulması və modernləşdirilməsi ilə bərabər “Şahdəniz-2” layihəsinin gerçəkləşdirilməsi və Trans-Anadolu qaz kəməri (TANAP) layihəsinin həyata keçirilməsi nəticəsində Avropanın qazla təminatında Azərbaycanın rolu daha da yüksələcəkdir. Bununla əlaqədar olaraq, insan kapitalının gücləndirilməsi, institusional potensialın təkmilləşdirilməsi, yanacaq-energetika sektorunun inkişafına investisiya qoyuluşlarının davamlı cəlb edilməsinə nail olunması, səmərəli makroiqtisadi tənzimlənmənin təmin etmək məqsədilə yanacaq enerji sektoruna investisiyaların həcmnin artması və s. tədbirlərin görülməsi nəzərdə tutulmuşdur [2].

Nəticə. Yanacaq-enerji resurslarından istifadənin səmərəliliyinin yüksəldilməsi zərurəti, ilk növbədə bu sahədə resurs potensialından məhsuldar istifadənin modelləşdirilməsi və bu resurslardan qənaətlə istifadənin təmin edilməsidir. Bu istiqamətlərdə səmərəliliyin yüksəldilməsi yollarının müəyyənləşdirilməsi və reallaşdırılması ilə bağlı aşağıdakıları qeyd etmək mümkündür:

- ölkədə yanacaq-enerji resurslarından istifadənin yeni prioritetlərinin və hədəflərinin müəyyənləşdirilməsi və bu məsələlərin milli iqtisadi maraqlar kontekstində konseptual səviyyədə baxılması zəruridir;
- yanacaq-enerji resurslarından istifadənin tənzimlənmə mexanizmləri təkmilləşdirilməli və zərurət yaranarsa yenilənməlidir;
- əsas yanacaq-enerji resursları olan neft və qaz yataqlarının işlənilib hazırlanması, hasilatın təşkili, bu resurslardan səmərəli istifadə sahəsində iqtisadi-texniki və təşkilati tələblərin-meyarların müəyyənləşdirilməsi və həyata keçirilməsi təmin olunmalıdır;
- yanacaq-enerji kompleksinin yeni texnologiyalar əsasında inkişafının təmin edilməsi, əsas istehsal fondlarının yenilənməsi, bu kompleksin sahələrinə yüksək standartlara və məhsuldarlığa malik

istehsal avadanlıqlarının gətirilməsi, texnoloji itkilərin və sərfin azaldılması, resurslardan qənaətli və daha çox fayda ilə istifadə olunması təmin edilməlidir;

- yanacaq-enerji resurslarının emal şəbəkəsinin müasir standartlar səviyyəsində təşkili problemləri kompleks baxılmalı, bu sahədə uzun illərdir ki, planlaşdırılan və proqnozlaşdırılan iri layihələrin reallaşdırılması işləri intensivləşdirilməli, rəqəbatqabiliyyətli emal müəssisələri yaradılmalıdır və s.

ƏDƏBİYYAT

1. Amanova, S. Ölkə sənayesinin səmərəliliyini yüksəldilməsi istiqamətləri / S.Amanova. https://www.academia.edu/4459181/%C3%96LK%C6%8F_S%C6%8FNAYES%C4%B0N%C4%B0N_S%C6%8FM%C6%8FR%C6%8FL%C4%B0L%C4%B0Y%C4%B0N%C4%B0N_Y%C3%9CKS%C6%8FLD%C4%B0LM%C6%8FS%C4%B0_%C4%B0ST%C4%B0QAM%C6%8FTL%C6%8FR%C4%B0 Əldə olunma tarixi: 01.03.2023
2. Azərbaycan Respublikası Energetika Nazirliyinin 2015-2020-ci illər üzrə Strateji Planı. Azərbaycan Respublikası energetika nazirinin 5 dekabr 2014-cü il tarixli 39 nömrəli əmri ilə təsdiq edilmişdir.
3. Azərbaycanın özəl sektor təşkilatları üçün “Yaşıl Biznesin” dəstəklənməsi Strategiyası. Xəzər və Qara dəniz ölkələri Biznes Assosiasiyalarının Birliyi. www.ubcce.org.
4. Bayramzadə Y.K. Yanacaq-enerji sərvətlərindən istifadə və enerji sənaye kompleksinin inkişafı. İ.ü.f.d. dissertasiyanın Avtoreferatı. Bakı, 2013. 26 s.
5. Elektroenergetika haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu. Bakı şəhəri, 3 aprel 1998-ci il, № 459-İQ.
6. Energetika haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu. Bakı şəhəri, 24 noyabr 1998-ci il, №541-İQ.
7. Enerji resurslarından istifadə haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu. Azərbaycan Respublikası Prezidenti tərəfindən 30 may 1996-cı ildə təsdiq edilmişdir, №94-IQ, Bakı şəhəri.
8. Hacızadə, E. Milli enerji strategiyası: konseptual əsaslandırılmalar və perspektivləri / E.Hacızadə. “Dirçəliş-XXI əsr”, 2008. № 124-125.
9. Namazova, N. Azərbaycanda milli resurslardan istifadənin tənzimlənməsinin iqtisadi-hüquqi aspektləri // “İpək Yolu” Azərbaycan Universitetinin elmi jurnalı. N.Qorçiyeva. Bakı: 2016, № 2, s.28-36.
10. Quliyev, E.H. Neft yataqlarının birgə işlənməsinin iqtisadi mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsi istiqamətləri / E.H.Quliyev. İ.ü.f.d. dissertasiyasının Avtoreferatı. Bakı: 2014. 23 s.
11. Гусейнова, У.Я. Организационно-экономический механизм инновационного развития нефтяной промышленности / У.Я.Гусейнова. Автореферат дисс. канд. экон. наук. Баку, 2010. 26 с.
12. Коврижкин, С.А. Административно-правовые методы обеспечения энергетической безопасности / С.А.Коврижкин. Дисс. канд. юрид. наук. Хабаровск: 2006. 167 с.
13. Мамедова, С.Я. Особенности формирования рынка нефти и нефтепродуктов Азербайджана в условиях рыночной экономики / С.Я.Мамедова. Автореферат дисс. канд. экон. наук. Баку, 2009. 23 с.
14. Мухсинова, Л.Х. Состояние и основные направления развития топливно-энергетического комплекса Азербайджанской Республики / Л.Х.Мухсинова. Автореферат. дис. д-ра экон. наук. Баку, 2003. 374 с.
15. Петрунин, Н.Ю. Методологические основы эффективности развития управления топливно-энергетическим комплексом / Н.Ю.Петрунин. Дисс. канд. экон. наук. Москва: 2005. 151 с.

MECHANISMS OF STATE REGULATION OF THE EFFICIENT USE OF FUEL-ENERGY RESOURCES IN AZERBAIJAN ABSTRACT

N.V.Namazova

Azerbaijan Technical University

Abstract. The problems of regulating the use of economic resources are more relevant for fuel and energy resources, and the issues of maximum efficient service with the help of this field are characterized as the main directions of the state's higher economic policy. In the article, along with the mechanisms of state regulation of the efficient use of fuel and energy resources, the measures of using methods and tools of economic stimulation were also investigated. In the article, an approximate scheme of state regulation mechanisms and directions in the field of fuel-energy resource use was established, and the need to increase the efficiency of fuel-energy resource use was explained. To model the productive use of resource potential in this area and ensure the economical use of these resources, proposals have been made regarding identifying and implementing ways to increase efficiency in these areas.

Keywords: *fuel-energy resources, increasing efficiency, production and use of resources, government regulation.*

**МЕХАНИЗМЫ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ЭФФЕКТИВНОГО ИСПОЛЬЗОВАНИЯ
ТОПЛИВНО-ЭНЕРГЕТИЧЕСКИХ РЕСУРСОВ В АЗЕРБАЙДЖАНЕ****Н.В.Намазова***Азербайджанский технический университет*

Резюме. Проблемы регулирования использования экономических ресурсов более актуальны для топливно-энергетических ресурсов, а вопросы наиболее эффективного использования этой сферы характеризуются как основные направления высшей экономической политики государства. В статье, наряду с механизмами государственного регулирования эффективного использования топливно-энергетических ресурсов, также исследуются меры использования методов и инструментов экономического стимулирования. В статье установлена примерная схема механизмов и направлений государственного регулирования в сфере использования топливно-энергетических ресурсов и обоснована необходимость повышения эффективности использования топливно-энергетических ресурсов. Для моделирования продуктивного использования ресурсного потенциала в этой сфере и обеспечения экономичного использования этих ресурсов внесены предложения по выявлению и реализации путей повышения эффективности в этих сферах.

Ключевые слова: *топливно-энергетические ресурсы, повышение эффективности, производство и использование ресурсов, государственное регулирование.*

Daxil olub: 19.10.2022